
**Raqamli transformatsiya
sharoitida yoshlarda axloqiy ong
va tarbiyani shakllantirishning
falsafiy-pedagogik asoslari****Mamajonova Gulnoza Karimovna**g.mamajonova@mail.ru*Ijtimoiy fanlar kafedrasida katta**o'qituvchisi (PhD),**Namangan davlat texnika universiteti*

Annotatsiya *Ushbu maqolada raqamli texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya vositalarining tez sur'atlarda rivojlanishi sharoitida yoshlarda axloqiy ong va tarbiyani shakllantirish masalalari falsafiy va pedagogik jihatdan tahlil qilinadi. Raqamli muhit yoshlarning dunyoqarashi, qadriyat tizimi va ijtimoiy mas'uliyatini shakllantirishda yangi imkoniyatlar bilan birga axloqiy xavf-xatarlarni ham yuzaga keltirayotganligi asoslanadi. Maqolada raqamli savodxonlik va axloqiy tarbiya o'rtasidagi uzviy bog'liqlik ochib berilib, raqamli fuqarolik konsepsiyasi orqali axloqiy madaniyatni rivojlantirish mexanizmlari tahlil etiladi.*

Kalit so'zlar *Raqamli transformatsiya, axloqiy tarbiya, yoshlar, raqamli fuqarolik, falsafiy-pedagogik yondashuv, axloqiy ong, mas'uliyat, raqamli madaniyat*

**Философско-педагогические
основы формирования
нравственного сознания и
воспитания молодежи в
условиях цифровой
трансформации****Мамаджонова Гульноза Каримовна**g.mamajonova@mail.ru*Старший преподаватель кафедры**общественных наук (PhD),**Наманганский государственный**технический университет*

Аннотация *В статье рассматриваются философские и педагогические основы формирования нравственного сознания и воспитания молодежи в условиях стремительного развития цифровых технологий и информационно-коммуникационных систем. Автор анализирует, каким образом цифровая среда влияет на ценностные ориентации, социальную ответственность и мировоззрение молодежи, выявляя как позитивные возможности, так и этические угрозы цифровой эпохи. Особое внимание уделено взаимосвязи цифровой грамотности и нравственного воспитания, а также роли концепции «цифрового гражданства» в укреплении моральной культуры.*

Ключевые слова *Цифровая трансформация, нравственное воспитание, молодежь, цифровое гражданство, философско-педагогический подход, моральное сознание, ответственность, цифровая культура*

Philosophical and pedagogical foundations for developing moral consciousness and education among youth in the context of digital transformation

Mamajonova Gulnoza Karimovna

g.mamajonova@mail.ru

Senior Lecturer, Department of Social Sciences
(PhD),
Namangan State Technical University

Annotation

This article explores the philosophical and pedagogical foundations for developing moral consciousness and education among youth in the era of rapid digital transformation. The study analyzes how digital technologies and communication tools affect young people's values, social responsibility, and worldview, emphasizing both the opportunities and ethical challenges of the digital environment. It highlights the interrelation between digital literacy and moral education, examining how the concept of "digital citizenship" can foster moral culture and civic responsibility.

Keywords

Digital transformation, moral education, youth, digital citizenship, philosophical-pedagogical approach, moral consciousness, responsibility, digital culture

Kirish

XXI asrni "raqamli sivilizatsiya davri" deb atash bejiz emas. Bugungi kunda axborot texnologiyalari, internet, sun'iy intellekt, raqamli kommunikatsiya va global tarmoqlar insoniyat tafakkurini, ijtimoiy hayotni hamda ta'lim tizimini tubdan o'zgartirib yubordi. Raqamli texnologiyalar endi faqat aloqa yoki ma'lumot uzatish vositasi emas, balki inson tafakkuri va axloqiy qadriyatlariga ta'sir etuvchi muhim omilga aylandi. Ayniqsa, yosh avlod ongida bu texnologiyalar hayotning ajralmas qismiga aylanib, ularning ijtimoiylashuvi, dunyoqarashi, estetik didi va axloqiy qarashlarini shakllantiruvchi kuchga ega bo'lib bormoqda. Shu sababli bugungi ta'lim-tarbiya tizimi uchun eng dolzarb masalalardan biri – raqamli muhitda yoshlarning axloqiy tarbiyasini samarali tashkil etish, ularni virtual olamdagi xatti-harakatlari uchun mas'uliyatni his etishga o'rgatishdir.

XXI asr insoniyat taraqqiyotining yangi bosqichiga – raqamli transformatsiya davriga qadam qo'ydi. Bugungi kunda axborot texnologiyalarining shiddatli rivojlanishi, raqamli kommunikatsiya vositalarining keng

tarqalishi, sun'iy intellekt va virtual muhitning ijtimoiy hayotga chuqur kirib kelishi inson tafakkuri, xulq-atvori va ma'naviy dunyosiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Raqamli muhitda shakllanayotgan yosh avlod nafaqat bilim, balki ma'naviyat va axloqiy qadriyatlar tizimida ham yangi muhitda ijtimoiylashmoqda. Shu bois, yoshlarning axloqiy ongi va tarbiyasini shakllantirish masalasi raqamli davrda falsafiy va pedagogik jihatdan alohida dolzarb ilmiy muammo sifatida namoyon bo'lmoqda.

Axloqiy ong – bu shaxsning o'z xatti-harakatlarini jamiyat axloqiy me'yorlari asosida anglay olish, qadriyatlarni baholash va ma'naviy mas'uliyatni his etish qobiliyatidir (Hassoun, 2025). Raqamli texnologiyalar sharoitida bu tushuncha yanada murakkablashib, inson axloqi endi nafaqat real, balki virtual makonda ham namoyon bo'lmoqda. Shu sababli raqamli etikani, onlayn xulq normalarini, shaxsiy mas'uliyatni va raqamli madaniyatni tarbiyaviy jarayonlarga integratsiya qilish zarurati tug'ilmoqda.

Bugungi global axborot maydoni yoshlarning ongiga bevosita ta'sir etuvchi kuchga aylanib, ularning dunyoqarashi,

qadriyatlarga munosabati va axloqiy yo'nalishini shakllantirmoqda. Shu nuqtai nazardan, raqamli davrda axloqiy tarbiyaning asosiy vazifasi – yoshlarda tanqidiy tafakkur, ma'naviy immunitet, mustaqil axloqiy pozitsiya va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishdan iboratdir.

Mamlakatimizda raqamli transformatsiya jarayonlari ta'lim tizimi, madaniyat, axborot siyosati va yoshlar tarbiyasi sohalarida keng miqyosda amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, mazkur o'zgarishlar insonparvarlik, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayanib olib borilishi lozim. Chunki axloqiy ongning shakllantirishda falsafiy yondashuv – insonni nafaqat bilim obyekti, balki ma'naviy subyekt sifatida ko'rish, pedagogik yondashuv esa uni ijtimoiy faol, ongli va mas'uliyatli shaxs sifatida tarbiyalashga qaratilgan (Tashmukhamedova, 2020).

Ushbu tadqiqotning maqsadi – raqamli transformatsiya sharoitida yoshlarda axloqiy ong va tarbiyani shakllantirishning falsafiy-pedagogik asoslarini tahlil qilish, raqamli muhitda axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish omillari va metodologik yondashuvlarini aniqlashdan iboratdir. Tadqiqotda axloqiy ongning ijtimoiy-falsafiy mohiyati, raqamli madaniyatning tarbiyaviy ta'siri, shuningdek, pedagogik jarayonlarda axloqiy tarbiyaning innovatsion shakl va uslublari ilmiy asosda o'rganiladi.

Kutilayotgan natijalar shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiya sharoitida yoshlarning axloqiy tarbiyasi nafaqat an'anaviy qadriyatlarga tayanishi, balki zamonaviy raqamli kompetensiyalar, ma'naviy mas'uliyat va madaniy tafakkur uyg'unligida rivojlanishi zarur. Faqat shu holda raqamli jamiyatda barkamol, axloqan yetuk, mas'uliyatli shaxsni tarbiyalash mumkin bo'ladi.

Hozirgi globallashuv va texnologik integratsiya jarayonida yoshlar bir vaqtning o'zida cheksiz axborot oqimi ta'sirida qolmoqda. Bu axborotlar orasida ijobiy, ma'rifiy mazmunga ega materiallar bilan bir qatorda axloqiy buzilish, shafqatsizlik, zo'ravonlik va

yolg'on targ'ibotlarini o'z ichiga olgan zararli kontentlar ham mavjud. Shuning uchun raqamli texnologiyalar nafaqat bilim olish va ijod qilish imkoniyatini kengaytiradi, balki yoshlarning axloqiy qadriyatlariga xavf soluvchi omilga ham aylanishi mumkin. Ba'zi tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, raqamli makonda uzoq vaqt passiv tarzda bo'lish – masalan, ijtimoiy tarmoqlarda samarasiz vaqt o'tkazish yoki begona kontentlarni kuzatish – insonning hissiy barqarorligi va axloqiy mezonlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Aksincha, texnologiyadan maqsadli, ijtimoiy foydali faoliyatlarda foydalanish – onlayn ta'lim, ijtimoiy loyihalarda qatnashish, fuqarolik masalalarida fikr bildirish – axloqiy o'sishni rag'batlantiradi.

Shu nuqtayi nazardan, raqamli texnologiyalar sharoitida axloqiy tarbiyani tashkil etish masalasi faqat pedagogik jarayon emas, balki chuqur falsafiy muammoga ham aylanmoqda. Axloqiy tarbiya – bu insonning ruhiy, ijtimoiy va ma'naviy olamini uyg'unlashtiruvchi jarayon bo'lib, texnologik taraqqiyot bu jarayonga yangi ma'no beradi. Endi tarbiya jarayoni an'anaviy sinf devorlari ichida emas, balki virtual platformalarda, sun'iy intellekt tizimlari orqali, internetdagi muloqotlar asosida kechmoqda. Shu sababli bugungi pedagog oldida turgan vazifa – texnologiya vositalaridan axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda foydali manba sifatida foydalanishdir. Bu masala global miqyosda ham dolzarb bo'lib, UNESCO, OECD va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan raqamli madaniyat, raqamli fuqarolik va axloqiy ta'limni integratsiyalash bo'yicha konsepsiyalar ishlab chiqilmoqda.

O'zbekiston ham "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida yoshlar raqamli savodxonligini oshirish bilan birga, ularni axloqiy jihatdan tarbiyalashni davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri sifatida belgilagan. Chunki raqamli taraqqiyotning samarali bo'lishi uchun faqat texnik ko'nikmalar emas, balki axloqiy mas'uliyat va ijtimoiy ongning yuksak darajasi zarur. Shuning uchun bugungi kunda "raqamli axloqiy tarbiya"

tushunchasi nafaqat ta'lim jarayonida, balki butun ijtimoiy hayotda markaziy o'rin egallamoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi raqamli texnologiyalar taraqqiyot davrida yoshlarda axloqiy tarbiyani tashkil etishning dolzarb masalalarini falsafiy va pedagogik jihatdan tahlil qilishdir. Tadqiqot quyidagi ilmiy savollarga javob izlaydi: raqamli texnologiyalar yoshlarning axloqiy qarashlariga qanday ta'sir etmoqda; bu ta'sirni ijobiy tomonga yo'naltirish uchun qanday ta'limiy strategiyalar qo'llash mumkin; va raqamli muhitda axloqiy tarbiyani samarali tashkil etish uchun qanday falsafiy asoslar zarur.

Raqamli texnologiyalar yoshlarning axloqiy shakllanishiga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatadi. Bir tomondan, texnologiyalar axborotga tez kirish, muloqot imkoniyatlarini kengaytirish va ijodiy fikrlashni rivojlantirsa, ikkinchi tomondan, virtual muhitda anonimlik, yolg'on axborot va befarqlik orqali axloqiy qadriyatlarining zaiflashishiga olib keladi. Shuningdek, yoshlarning axloqiy dunyoqarashi raqamli savodxonlik darajasiga bevosita bog'liq. Axborotni tanqidiy tahlil qila oladigan, raqamli muhitda o'zini mas'ul tutadigan yoshlar odatda axloqiy jihatdan barqarorroq bo'ladi (Altinsoy, 2024). Raqamli fuqarolik ta'limi aynan shu masalani hal etishga yordam beradi, ya'ni yoshlarni onlayn etik xulq-atvor, hurmat, mas'uliyat va halollikka o'rgatadi.

Falsafiy nuqtai nazardan, texnologiya inson faoliyatining tabiiy davomi sifatida uning axloqiy mas'uliyatini kengaytiradi. Har bir texnologik imkoniyat – bu axloqiy tanlov uchun sinovdir. Inson texnologiya orqali o'z imkoniyatlarini oshirgan sari, u bu imkoniyatdan qanday maqsadlarda foydalanishi axloqiy jihatdan baholanishi kerak. Shuning uchun pedagogik jarayonda texnologiyadan nafaqat o'qitish vositasi, balki axloqiy tarbiya quroli sifatida foydalanish muhim. Darslarda onlayn muhokamalar, virtual dilemmalar, raqamli platformalarda mas'uliyatli muloqotlarni tashkil etish orqali yoshlarning axloqiy tafakkuri shakllanadi (Harrison, 2022).

Raqamli muhitdagi tarbiya jarayoni oila, maktab va jamiyat hamkorligini talab etadi. Ota-onalar farzandlarining internetdagi xatti-harakatlarini nazorat qilish bilan birga, ularga axloqiy jihatdan yo'l-yo'riq ko'rsatishlari lozim. O'qituvchilar raqamli axloqiy madaniyatni o'rgatuvchi o'quv dasturlarini ishlab chiqishlari zarur. Jamiyat esa yoshlar uchun axborot madaniyati, onlayn etika, fuqarolik mas'uliyati haqida targ'ibot va ta'lim platformalarini yaratishi kerak.

Raqamli transformatsiya jarayonlari inson hayotining barcha sohalariga chuqur kirib borar ekan, bu jarayon shaxsning ma'naviy-axloqiy dunyosiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Axborot oqimining cheksizligi, virtual kommunikatsiyaning ustuvorligi va sun'iy intellektning ijtimoiy faoliyatga singib borishi natijasida yosh avlod ongida yangi axloqiy me'yorlar va qadriyatlar tizimi shakllanmoqda. Shu sababli, raqamli davrda axloqiy ongni shakllantirish masalasi faqat pedagogik muammo emas, balki falsafiy, ma'naviy va ijtimoiy dolzarblik kasb etadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yoshlarda axloqiy ongni rivojlantirish raqamli madaniyat bilan uzviy bog'liq bo'lib, u shaxsning ijtimoiy mas'uliyatini, axloqiy tanlov qilish qobiliyatini va ijtimoiy ongning barqarorligini mustahkamlaydi. Raqamli muhitda axloqiy tarbiya faqat nazariy bilim berish emas, balki yoshlarning raqamli xatti-harakat madaniyatini shakllantirish, ularni tanqidiy fikrlashga, ijtimoiy empatiya va axloqiy mas'uliyatga o'rgatishni nazarda tutadi.

Falsafiy jihatdan olganda, axloqiy ongning shakllanishi insonning erkinligi, irodasi va qadriyatli yo'nalganligini ifodalaydi. Raqamli transformatsiya sharoitida bu jarayon ongli ravishda boshqarilmasa, shaxsda individualizm, ma'naviy beqarorlik va iste'molchilik xulqi kuchayadi. Shu boisdan, axloqiy tarbiya raqamli texnologiyalar vositasida amalga oshirilayotgan ta'limning ajralmas qismi bo'lishi zarur (Герматова, 2016).

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, raqamli texnologiyalar taraqqiyot davrida yoshlarda axloqiy tarbiyani tashkil etish – bu yangi davrning strategik vazifasidir. Texnologik rivojlanish insoniyatga ulkan imkoniyatlar yaratmoqda, biroq bu imkoniyatlar faqat axloqiy qadriyatlar bilan uyg'unlashgan holda ijobiy natija beradi. Shu sababli ta'lim tizimida raqamli savodxonlik va axloqiy madaniyatni bir butun jarayon sifatida shakllantirish, raqamli fuqarolik tamoyillarini keng joriy etish, yoshlarni onlayn maydonda mas'uliyatli va

adolatli fikrlashga o'rgatish bugungi kunning eng dolzarb pedagogik va falsafiy masalalaridan biridir.

Shunday qilib, raqamli jamiyatda axloqiy tarbiya – bu shunchaki axloqiy me'yorlarni o'rgatish emas, balki insonning raqamli olamda o'z "men"ini anglash, mas'uliyat bilan fikr bildirish va ijtimoiy qadriyatlarni saqlab qolish madaniyatini shakllantirish jarayonidir. Shu yo'l bilan jamiyatda axloqiy barqarorlik, raqamli mas'uliyat va ma'naviy uyg'unlikni ta'minlash mumkin bo'ladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Altinsoy, E., & Boyraz, S. (2024). Digital literacy and moral values in the digital environments: Secondary students' perceptions. *Brock Education Journal*, 33(2), 32–54.
2. Wulandari, E., Winarno, S., & Triyanto, T. (2021). Digital citizenship education: Shaping digital ethics in Society 5.0. *Universal Journal of Educational Research*, 9(5), 948–956.
3. Harrison, T., & Polizzi, G. (2022). (In)civility and adolescents' moral decision making online: Drawing on moral theory to advance digital citizenship education. *Education and Information Technologies*, 27, 3277–3297.
4. Hassoun, A. (2025). Beyond digital literacy: Building youth digital resilience. *Societies*, 14(4), 230. <https://doi.org/10.3390/soc14040230>
5. Бродовская, Е. В. (2022). «Цифровая гражданственность» в оценках российской молодёжи. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Социология*, 22(3), 542–556.
6. Ташмухамедова, Д. Г. (2020). Подросток в виртуальном мире (на материалах Узбекистана). *Образование и инновации*, (3), 45–53.
7. Юсупов, А. (2023). К вопросу об информационной культуре личности в современном обществе. *Scientific Journal of Social Innovations*, 4(1), 34–41.
8. Негматова, Ш., & Орипов, Х. (2016). Проблемы формирования интернет-грамотности среди молодёжи. *Молодой ученый*, (6), 112–116.
9. Халимбетов, Ю. М. (2021). Формирование молодёжи в Узбекистане как научно управляемый процесс. *Проблемы современной науки и образования*, (3), 74–79.